

RAPPORT

Arkeologisk registrering under vann ved Sagbrukstomta / Nisser Brygge, Treungen, Nissedal kommune, Telemark fylke.

Norsk Maritimt Museum Prosjekt 2011326
29 mai 2013, Pål Nymoen

Bakgrunn

Norsk Maritimt Museum (NMM) mottok i januar 2012 et varsel om offentlig ettersyn av reguleringsplan for Nisser Brygge. Planen ble sendt oss til høring vedrørende kulturminner under vann. Hensikten med planarbeidet er å omregulere arealer ved "Sagbrukstomta" i Treungen. Målet med dette er å utvikle tomtearealer for inntil 90 fritidsboliger. Det ligger inne i reguleringen et ønske om å fylle ut masser i Nisservann for å vinne nytt land for å få plass til deler av det ønskede tomtearealet.

I vår høringsuttalelse av 31.01.12 påpekte vi at det var behov for en befaring i planområdet fra vår side før en uttalelse mht. eventuell konflikt med kulturminner under vann kunne gis. Tiltaket er omfattet av kulturminnelovens (kml.) bestemmelse om undersøkelsesplikt §9. Avtale om slik befaring ble inngått med Nisser Brygge AS den 23.11.12. På grunn av isforholdene denne vinteren måtte feltundersøkelsen vår utsettes. Befaringen ble gjennomført uke 21, 2013.

Undersøkelsen ble prioritert slik at vi først kjørte sonar over hele området for å vurdere områder med fast og bløt bunn, samt se etter eventuelle strukturer som kunne være kulturminner. Dernest ble det dykket i planområdet og gjort ev visuell registrering med sonding og graving av prøvestikk i utvalgte områder.

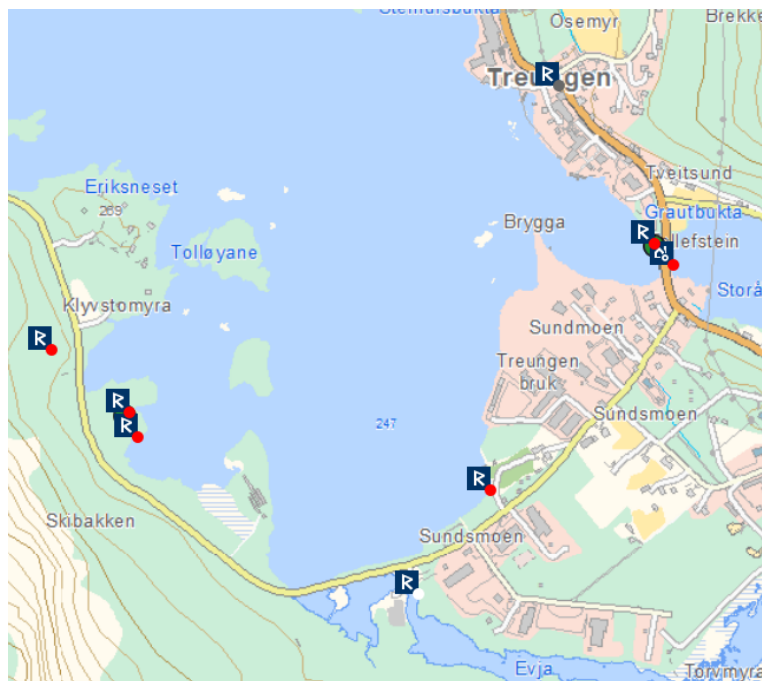

Fig 1 Oversiktskart med registrerte kulturminner i og i nærheten av planområdet (askeladden.ra.no)

Registreringer

Planområdet omfatter omtrent like mye vann som land. Hvor mye som skal fylles ut i forbindelse med landvinningsprosjektet var ikke spesifisert i plandokumentene. Vi tok derfor høyde for å avklare konfliktpotensialet i hele delen av plangrensen som dekker vann (fig 2).

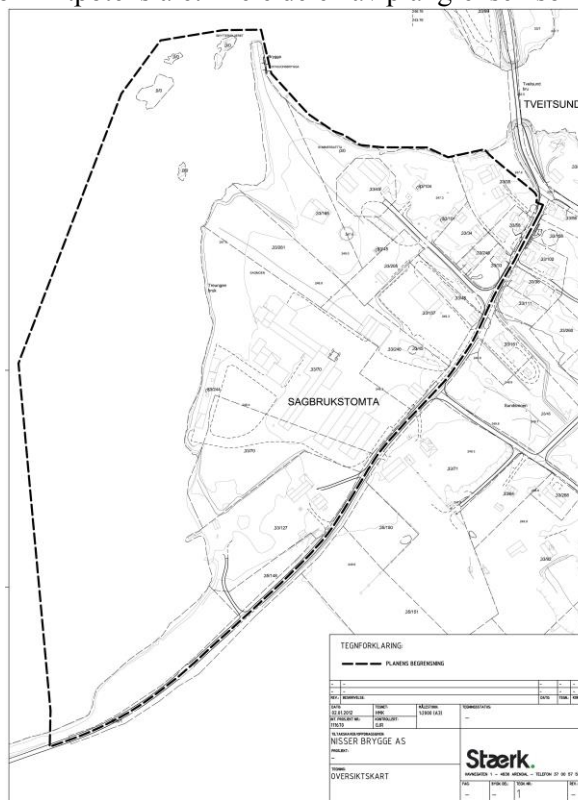

Fig 2 Oversiktskart som viser avgrensning av planen

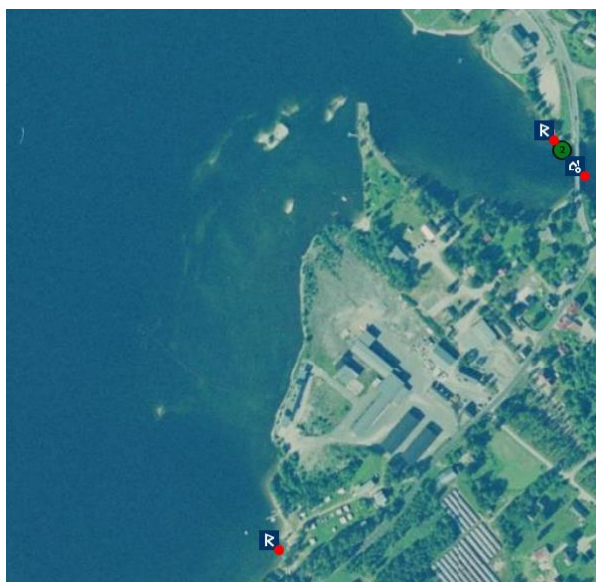

Fig 3 Flyfoto over området som viser grunne partier i nisser (askeladden.ra.no)

Flyfoto over området (fig 3) viser tydelig at det er store grunnvannsområder med skjær og fjell ute i Nisser vest for Sagbrukstomta. Vesentlige deler av planområdet dekker dette grunne området men i tillegg er det et område med noe dypere vann helt i sørvest. Eneste kjente kulturminne som ligger inne i planområdet er ID 122558. Dette er deler av vraket fra D/S Nissen som ligger i strandsonen. Denne vrakresten er omfattet av kml. § 14.

Vi startet kartleggingen med å kjøre linjer med sidesøkende sonar gjennom hele planområdet. Det ble identifisert flere områder med bløtere bunn i tillegg til større flater med fjell / stein. Særlig sørvest i planområdet ligger det en del løse stokker. Sonarkartleggingen viste ingen strukturer som sikkert kunne tolkes som båter, båtdeler o.l. men den ga et godt bilde av dybder og bunnforhold.

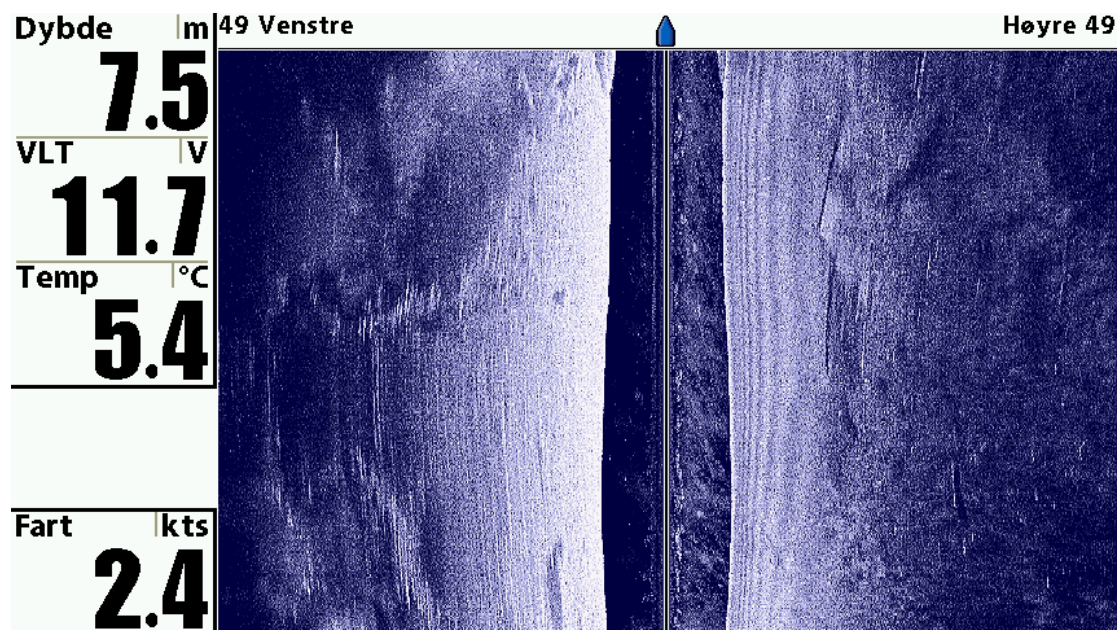

Fig 4 Sonarbilde fra bunnen sørvest i planområdet (7-8 m. dyp) som viser flere løse tømmerstokker som ligger på flat bløtbunn (til høyre). Signalene til venstre er fastere bunn og fjell inn mot land i øst.

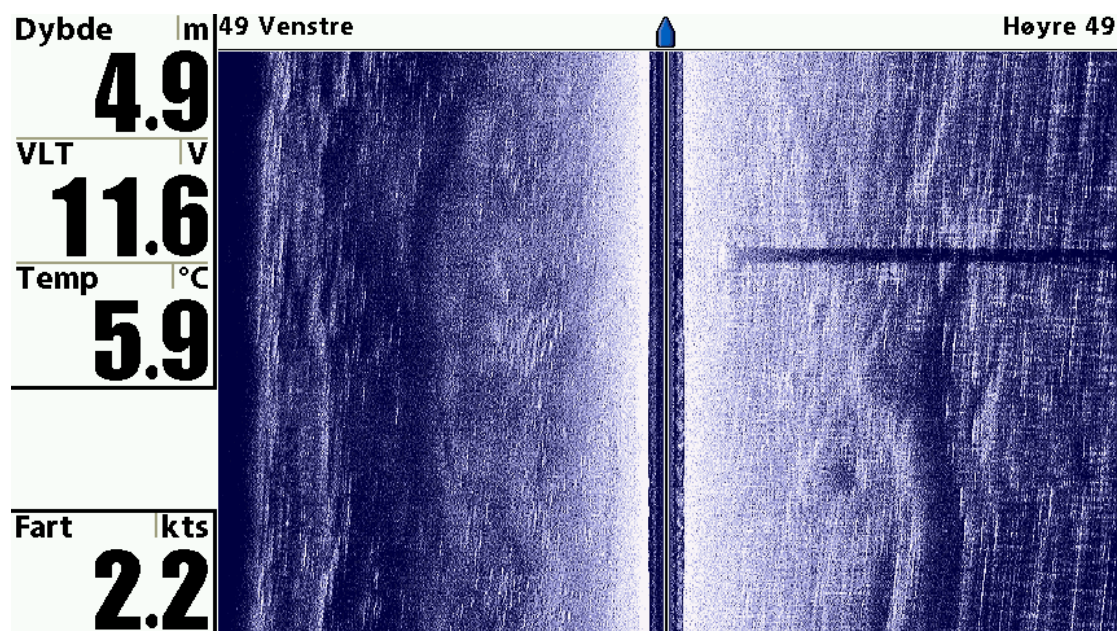

Fig 5 Sonarbilde fra bunnen midt i planområdet. Objektet til høyre som kaster skygge viste seg være et fundament / feste sannsynligvis brukt til forankring av tømmerlenser el. lign.

Kartleggingen med sidesøkende sonar ble videre fulgt opp med dykking med visuell registrering av bunnoverflaten. Dykkingen startet i sørvestre ende av planområdet. Her ble det observert noen moringer og moderne skrot i området nær strandsonen / campingplassen.

Fig 6 Baugpartiet av D/S Nissen (ID 122558)

Fig 7 Restene av D/S Nissen sett fra vannet, i dag fungerer den som naust

D/S Nissen ble lagt i opplag ved Treungen bruk i 1927 og er senere delt i to og forskipet ligger i dag opp ned på stranden ved campingplassen. Her fungerer den som naust (fig 6, 7).

Skipet var opprinnelig på 32 br.t. 54 fot lang og 9 fot bred, er bygget på Porsgrunn Mekaniske Verksted (bygg nr. 3) og sjøsatt på Nisser i 1883. Her gikk den i passasjertrafikk på Nisser og Vråvann og var på denne turen inntil 26 stoppesteder. Nissen kunne ta inntil 90 passasjerer. Tiden som rutebåt varte fram til ca. 1910, senere ble den brukt som arbeidsbåt / bukserbåt for Søftestad gruver.

Ved dykkeregistrering i sørvestre deler av planområdet ble det gravd tre prøvestikk i bunnen, henholdsvis helt inne i strandsonen, ute på 3 m dyp og lengst ute på 6-7 m dyp. Massene var homogene og ingen klare fyllskift eller gjenstandsmateriale ble observert. Bunnoverflaten var generelt fast og tydelig bølgeerodert helt inne i strandsonen og den ble gradvis løsere lenger ut. På 6-7 meter lå det et tynt løst slamlag, stedvis en del vokst av vannplanter. I dette miljøet er det svært gode bevaringsforhold, også for organisk materiale. Her ble det også observert en god del trerester og tømmerstokker.

Fig 8 Foto av bunnforholdene lengst sørvest i planområdet på 6-7 m dyp. Her er det noe bløtere bunn. En del synketømmer ble observert her, også på sonarbildene.

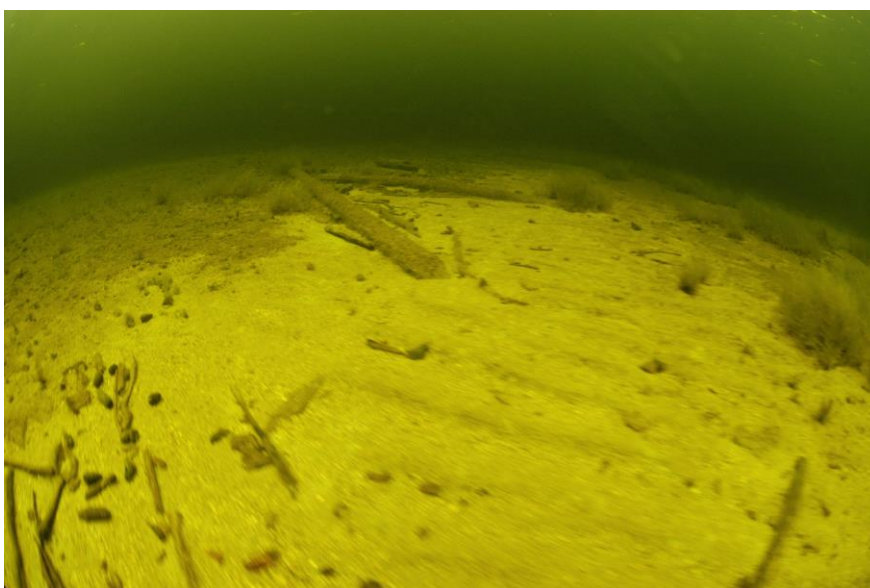

Fig 9 Foto av bunnforholdene på 2-3 m dyp midt i planområdet der det mellom oppstikkende fjellknauser er partier med flat bunn med sand / grus. Bordbiter og tømmerstokk midt i bildet.

Ute i vannet nordvest i planområdet er det generelt svært grunt med flere fjellrygger (fig 10). Disse er avgrenset av Skytterskjæret i nord. Fra kanten av plangrensen nord for dette igjen blir det raskt dypere. Grunntvansområdet mellom Sagbrukstomta og ytre avgrensning av planområdet i nordvest ble avsøkt visuelt med dykker i paravaneslep. Over store partier var det bart fjell i dagen, i enkelte lommer med sand og grus mellom fjellryggene lå det noen steder rester av kjetting og tømmerdeler. Ingen båtrester eller andre kulturminner ble observert her.

Fig 10 Undervannsbilde av en av de grunne fjellryggene sør for Skytterskjæret

Siste del av planområdet som ble registrert var strekningen helt inntil land i nord, det vil si Tveitsund – forbi ”Sommersletta” til og med ”Stasjonsbrygga”. I vannet like foran brygga stikker det opp flere kraftige pæler, antakelig er dette rester av fortøyningsystem ved bryggeanlegget (fig 11).

I dette området, spesielt konsentrert rundt brygga i nord og mellom denne og Skytterskjæret, lå det en del løse gjenstander slikt som knyst e keramikk-gjenstander, flasker, steintøy og en kobbergryte (fig 12).

Fig 11 Rester av trepæler i bunnen foran ”Stasjonsbrygga”.

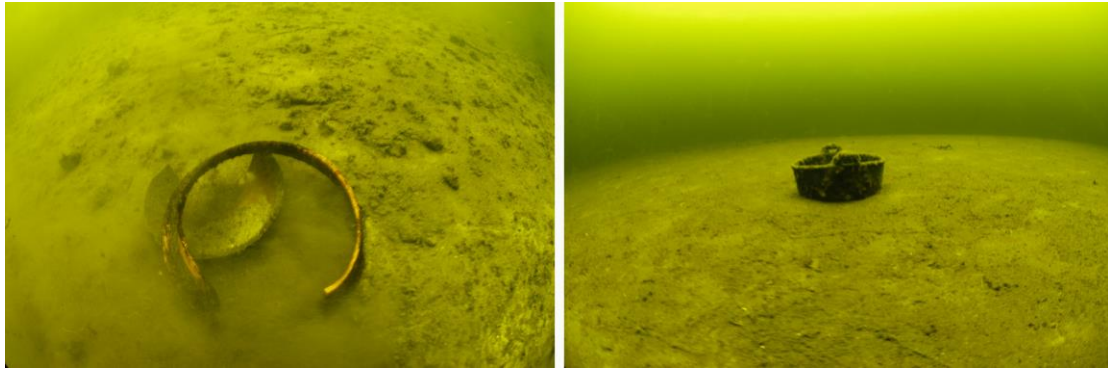

Fig 11 Eksempler på løse gjenstander, til venstre keramikkfat, til høyre kobbergryte.

Konklusjon

Området omfattet av plangrensen for ”Nisser Brygge” ble undersøkt både med sonar og dykking. På tidspunktet vi gjennomførte befaringen var det høy vannstand men svært god sikt i vannet. Vi anser derfor at registreringen er tilstrekkelig i forhold til behovet for å avklare eventuell konflikt med kulturminner omfattet av kulturminneloven.

Det ble det ikke gjort funn under vann som tilsier at utfyllingen i Nisser kan komme i konflikt med kulturminner. Det er imidlertid viktig å ha med i den videre planprosessen at vrakrestene av D/S Nissen som ligger på land, og delvis ute i vannet er omfattet av kml § 14. Det følger av bestemmelsene i denne lovparagrafen at verken eier eller andre kan sette i verk tiltak som kan skade dette kulturminnet uten tillatelse fra vedkommende myndighet. Det vil her si Riksantikvaren.